

Kyrkans partipolitiska fångenskap

Efter kyrkovalet är det angeläget med en eftervalsdebatt, också för SPT. Få av våra läsare torde vara nöjda. Den djupt kända vanmakten rör djupast kyrkomötets legitimitet eller snarare brist på sådan.

Det handlar inte om att valet inte skulle ha gått korrekt till. Alla demokratiska spelregler har följts. Visserligen kan ett val med få röstande ifrågasättas, men antalet avlämnade röster ökade dock kraftigt och blev det högsta sedan 1950. Dessutom är det ganska enkelt att bilda nomineringsgrupper. Några spärrar som hindrar mindre intressegrupper att komma in existerar inte.

Grundkritiken handlar i stället om det absurda partipolitiska system, som seglivat biter sig kvar sju-tion år efter kyrka-statreformen. Kritik har under senare tid också förts fram av åtskilliga ledarskribenter. Riksdagspartierna borde besinna sig. Det bästa ansvar de kan ta för Svenska kyrkan är att lämna henne fri.

Det är uppenbart, att de flesta mindre grupperna haft svårt att hävda sig i ett val med kraftigt ökat valdeltagande och en starkt politiserad valrörelse. Särskild svårighet mötte de grupper, som sannolikt till största delen samlar röster från regelbundna gudstjänstfirare. Deras antal är begränsat och många slåss om deras röster. Regelbundna gudstjänstfirare är självklart inte överens i alla politiska frågor, inte heller när det handlar om kyrkans val.

Kyrkomötet är konstruerat så att partierna och nomineringsgrupperna förfogar över makten. Allting förväntas utgå från dem. Kyrkans högsta beslutande organ har formen av en kongress, där biskoparna saknar rösträtt och prästerna representation. Visserligen finns det ganska många präster i kyrkomötet, men de representerar inte prästkåren utan sina nomineringsgrupper. Prästerna i kyrkomötet har ibland fungerat som alibi, »vi har minsann teologer som vi lyssnar till i vår grupp». Balansen mellan den demokratiska och den episkopala linjen har inte fått någon god lösning.

En tröst under valrörelsen har varit att allt fler opinionsbildare i media ifrågasatt ordningen med politiska val. Efter valet har bland andra biskopen i Uppsala luftat sin kritik. Går det att tänka att den debatt som omgärdat valet är början till slutet för ett destruktivt och nedbrytande valsystem? Eller kommer intresset att falna och rösterna att tystna tills det blir dags för nytt val om fyra år?

Några menar att beslutsstrukturen är så komprometterad att medverkan i kyrkomötet är utesluten till dess att formen radikalt förändrats. Andra kämpar inom befintliga ramar för att åstadkomma en nödvändig förändring. Båda sidor gör det utifrån gott uppsåt. Ändå är det olyckligt att oppositionen mot rådande system inte framträder i mer enad form, något som är desto mer nödvändigt då de tre riksdagspartierna som är med i kyrkomötet under egna namn tillsammans har majoritet.

En fördjupad reflektion kring hur kritiker ska förhålla sig till beslutsstrukturen vore välgörande. De partipolitiskt obundna grupperna tycks ha fastnat i ett system som de inte bejaktar. Genom att vara med riskerar de att stärka det, som i stället borde motarbetas.

Men att ställa sig vid sidan av Svenska kyrkans valsystem och beslutsorganisation lämnar å andra sidan ännu större utrymme för maktapparaten. Det skulle kunna ses bara som ett sätt att två sina händer.

Den motsättning som finns gäller hur Svenska kyrkan ska uppfattas sådan hon i dag framträder. I vilken utsträckning bör kritiker vara solidariska med henne och i vilken mån bör de inte vara det? Ska de uppfatta sig som bundna av de beslut hon fattar – som t.ex. ett kommande beslut om ny Kyrkohandbok? Kan de betrakta henne som legitimt styrd eller inte?

För att få till stånd den omfattande förändring som måste komma, krävs både delreformer och nya förutsättningar på en lång rad punkter. Några av dessa är följande:

Till höstens kyrkomöte finns flera motioner om att återinföra det indirekta valsysteem, där direktval endast sker till lägsta beslutande nivå. Genom de beslutade och genomförda strukturförändringarna för några år sedan skulle dock sådana val komma att gälla pastoraten, i extremfallet enheter av Malmös storlek. Givetvis borde i stället församlingen vara den nivå man väljer till. Där har man möjlighet att känna folk vid namn och kan rösta på personer man har förtroende för.

Dessutom skulle ett sådant val vara mer enligt intentionerna i Lagen om Svenska kyrkan och Kyrkoordningen. Enligt ramlagen är Svenska kyrkan »ett evangelisk-lutherskt trossamfund som framträder som församlingar och stift». Kyrkoordningen anger att »Svenska kyrkan framträder lokalt som en församling. Denna är den primära enheten inom kyrkan.»

Därtill behöver hela idén med gruppval överges till förmån för ett personvalssystem, vilket också skulle underlättas av indirekta val.

Ytterligare förändringar behövs för att återskapa förtroendet för kyrkans beslutsfattande. Frågan om biskoparnas avsaknad av rösträtt kan ses på två sätt. Å ena sidan är det orimligt att biskoparna saknar möjligheten att avge sin röst. Å andra sidan skulle 14 biskopsröster av 251 sannolikt inte vara avgörande. Men biskoparna tvingas då att bekänna färg och ta mer aktiv del i debatten. I förlängningen handlar de nödvändiga förändringarna om att kyrkans episkopala struktur återupprättas och att ärkebiskopens, kyrkostyrelsens och kyrkomötets överhöghet försvinner.

Till detta kommer att den dominans, som den nationella nivån har fått dels genom kyrkomötets ställning, dels genom kyrkokansliets enorma överbyggnad, behöver brytas. Själva kansliet med dess ibland närmast oinskränkta makt behöver monteras ned.

Ytterligare ett problem som SPT tidigare berört är, att det är angeläget att prästers och diakoners anställningar övergår från lokal nivå till stiftet.

Under allt detta finns dock en grundstruktur som kräver förändring – lagen om Svenska kyrkan måste avskaffas. Svenska kyrkan kan inte längre bygga på ett beslut fattat av Sveriges riksdag. Inom mindre än tio år kommer hon att vara en minoritetskyrka. Sverige är ett mångkulturellt, mångkonfessionellt och mångreligiöst land. Tanken att Svenska kyrkans identitet ska garanteras av staten tillhör en förgången tid.

Svenska kyrkan är den enda kyrka som fått fastställt hur hon ska vara och arbeta i en lag – hon ska vara evangelisk luthersk, en öppen folkkyrka, demokratisk och rikstäckande (SFS 1998:1591). Det lämnar fältet öppet för tolkningar, och tolkningsföreträdet har alltid den som skrivit lagen, dvs. riksdag och regering.

Önskan om fortsatt lagreglering är kanske sprungen ur omsorg om vår kyrka. Ändå andas den räddhåga och brist på förtroende för den Herre som själv sade: Jag är med er alla dagar till tidens slut.